

НАРОДНА УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ

**ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ Й
РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ
ПОЗИЦІЙ ХАРКОВА ЯК ЦЕНТРУ
ОСВІТИ І НАУКИ**

Матеріали круглого столу

16 червня 2023 р.

Харків
Видавництво НУА
2023

УДК 001+37:316.46(477.54)-043.86

Ш70

Збірник наукових праць

Рекомендовано до видання

Вченою радою Харківського гуманітарного університету

«Народна українська академія».

Протокол № 2 від 25.09.2023

- Шляхи** збереження й розвитку лідерських позицій
Ш 70 Харкова як центру освіти і науки: матеріали круглого столу,
Харків, 16 черв. 2023 р. / [редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.)
та ін.]. – Харків : Вид-во НУА, 2023. – 60 с.

Збірник містить матеріали круглого столу «Шляхи збереження й розвитку лідерських позицій Харкова як центру освіти і науки» (16 червня 2023 року, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»).

Матеріали присвячено проблемі збереження Харкова як наукового та освітнього центру, важливими складовими якої є якість освіти, інтелектуальний капітал, роль навчальних закладів у збереженні високого рівня освіти в умовах воєнного стану.

Призначено для науковців, керівників освіти, викладачів та всіх, зацікавлених у збереженні лідерських позицій регіону в освіті та науці.

УДК 001+37:316.46(477.54)-043.86

© Народна українська академія, 2023

ПЕРЕДМОВА

ЗАПРОШЕННЯ ДО РОЗМОВИ: ХАРКІВ ОСВІТНІЙ ТА НАУКОВИЙ

Матеріали круглого столу, що презентуємо, не претендують на вичерпаність та завершеність. Це, швидше, запрошення до розмови. За важливою та вкрай значущою для Харкова й науково-освітньої спільноти регіону темою.

Ще вирує жорстока війна, яка виходить за всі межі людського розуміння. Але бачити за її межі – доля сильних та розумних. Доля людей, які розуміють: жах та нелюдяність закінчатся, добро переможе. Післявоєнні часи бувають важкими. Історія, на жаль, надає тому багато прикладів.

Харків опинився серед міст країни, що постраждали дуже суттєво. Загинули люди, зруйновані житлові будівлі, школи, промислові підприємства... Неймовірних втрат зазнала наукова та освітня галузь: вимушені були виїхати за межі міста та навіть країни численні науковці та освітяни, зруйнованими виявилися установи, лабораторії, дослідні структури.

Прикордонне розташування Харкова в мирні часи складало його переваги, це було місто студентів, науки на перетині кордонів і транспортних шляхів... Війна перетворила переваги на загрози. Близьке розташування держкордону вмить зробило місто небезпечним, незахищеним від будь-якої зброї ворога. Перспективи розвитку за таких обставин відразу звузилися та стали доволі примарними. Навіть після блискучого звільнення Харківської області у вересні 2022 року тривога щодо можливих векторів відновлення міста навіть посилилася. У ЗМІ та виступах численних експертів почали лунати визначення «фронтирне» місто, «перетворення на глухий кут» тощо. Проблем додав масовий виїзд дітей, студентів, науковців, викладачів у більш безпечні міста.

Так чи інакше, але збереження й розвиток Харкова як традиційного центру освіти та науки опинилися під реальною загрозою. Можна чекати завершення війни та сподіватися на державні рішення, муніципальні ініціативи. Вони, сподіваємося, будуть. Але втрачати час не є доречним. Він спливає. А разом з ним і можливості, що відкрила, як це не дивно, війна. Можливості прискорених євроконтактів,

інтегрування у світ та адаптування до сучасного досвіду. Саме на таких підставах та підходах і було проведено круглий стіл, матеріалам якого передує ця передмова.

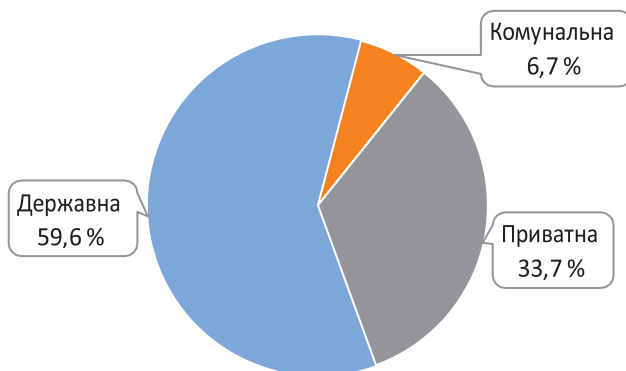
Ініціатором зустрічі, у якій узяли участь керівники закладів освіти міста, наукових установ, провідні вчені, викладачі університетів та загальноосвітніх шкіл, аспіранти, представники бізнес-спільноти та ЗМІ, студенти, виступив Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія».

Саме ХГУ «НУА» вже кілька років поспіль реалізує цікавий науковий проєкт, присвячений вивченню нової соціальної ролі вищої освіти – розвитку соціального партнерства університетів зі стейкхолдерами. Саме спроба поєднати різні групи впливу задля пошуку шляхів збереження й розвитку Харкова як освітньої та наукової столиці стала причиною запрошення за «круглий стіл» небайдужих до долі міста людей. Слушним буде запитання: чи може лише один круглий стіл, одна зустріч привести до вирішення проблеми? Безумовно, відповідь буде негативною. Але слід визнати, що проблеми майже не існує, якщо вона не набула громадського звучання, не стала предметом обговорення на різних рівнях. Якщо проблему не порушувати, не обговорювати, не робити її зрозумілою для громадськості, то її майже не існує. «На кухні» масштабні суспільно значущі питання не вирішити.

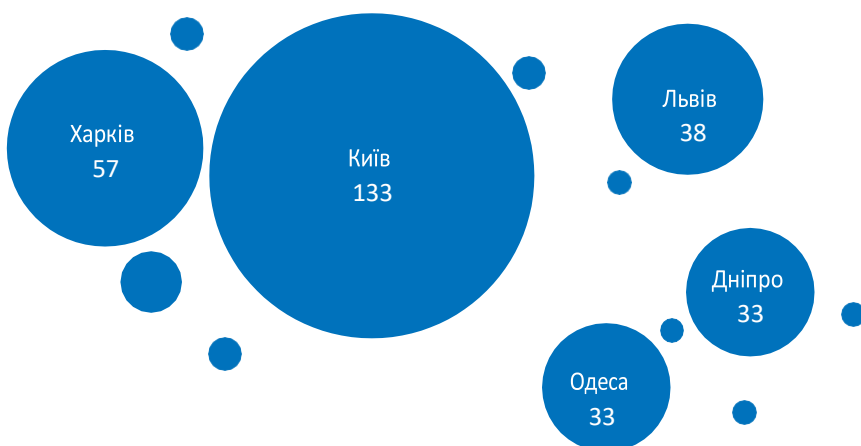
Тому круглий стіл – перший крок, перша спроба привернути увагу до питань, які постануть уже завтра, після закінчення війни, а от шляхи їхнього можливого вирішення слід шукати вже сьогодні. Традиційно ми звикли чекати на державні рішення, на ініціативу «зверху». Але країна зараз вирішує проблеми забезпечення перемоги у війні, відновлення інфраструктури, забезпечення армії, відбудови зруйнованого житла. Багато болючих проблем залишаються поза межами першочергових. Але це не робить їх другорядними. Здається, питання розвитку та збереження Харкова як центра освіти і науки – це своєрідна вулиця з двостороннім рухом, коли необхідні дії і «згори вниз», і «знизу вгору». Тоді можливо врятувати та сподіватися на розвиток. У протилежній ситуації Харків свої позиції не збереже. Матеріали круглого столу – перші сторіночки майбутньої комплексної «Програми збереження й розвитку», яка, на думку учасників, повинна мати «довгу історію», бути розрахованою не на період чиєїсь каденції чи політичної передвиборчої програми. Вона спрацює лише в разі

перетворення на довгострокову, системну, концептуальну, яка зможе об'єднати різні владні, політичні, громадські кола, наукову та освітню спільноти. У іншому випадку, місто чекає доля «фронтира на узбіччі». Що ми маємо на сьогодні, на початок літа 2023 року? Досить впливові та обнадійливі позиції.

- РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (рис. 1)

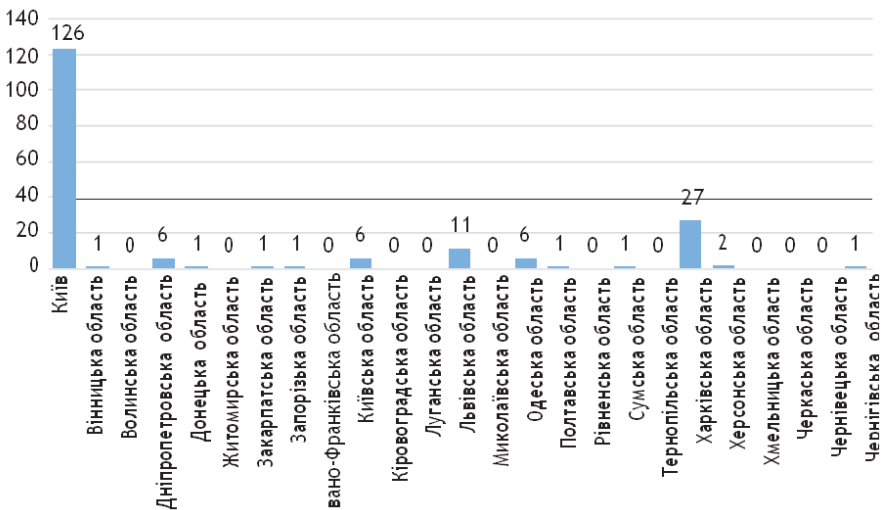
- УНІВЕРСИТЕТСЬКІ ЦЕНТРИ УКРАЇНИ (рис. 2)

• МІСТА, У ЯКИХ РОЗТАШОВАНО НАЙБІЛЬШЕ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ – НАУКОВИХ УСТАНОВ (рис. 3)

• РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ НАУКОВИХ УСТАНОВ (рис. 4)

Саме ці позиції дозволяють, на думку учасників круглого столу, порушувати питання про лідерські позиції міста та необхідність їх розвивати та зберігати. Організатори зустрічі з розумінням поставилися до того, що точки зору, підходи та висновки учасників були різні. Тому матеріали публікуються в авторській редакції, без додаткових коментарів.

Ініціатори круглого столу відкриті до критики, пропозицій, готові до дискусій. Головне – конструктивні підходи та дії на користь Харкова – освітньої та наукової столиці України. Запрошуємо до співпраці.

Ректор

Астахов Віктор Вікторович

кандидат юридичних наук, професор, декан факультету
«Бізнес-управління» Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
vva.nua@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ ХАРКОВА ЯК НАУКОВОГО ТА ОСВІТНЬОГО ЦЕНТРУ КРАЇНИ

Харків здавна був найбільшим промисловим, транспортним та культурним центром і в Російській імперії, і в Радянському Союзі, і в незалежній Україні. А статус наукової та студентської столиці України наше місто виправдовує сповна, притягуючи до себе уми вже не одне десятиліття та надавши світу таких видатних вчених, як: М.П. Барабашев, Л.Л. Гіршман, В.Я. Данилевський, Ю.В. Кнорозов, П.І. Ковалевський, Л. Ландау, Л.Т. Мала, І.І. Мечніков, О.І. Лейпунський, О.О. Потєбня, А.В. Погорелов, І.І. Срезневський та багато інших, у тому числі навіть Г. Сковорода. Багато визначних відкриттів у сфері вищої та середньої освіти також належать харків'янам.

Проте сьогодні на наших очах відбувається занепад, втрата іміджу Харкова як студентської столиці України, як найбільшого центру науки та освіти. Чи можна цей процес призупинити, загальмувати і, якщо не відродити його колишню славу, то хоча б не допустити руйнування того, що ще є і продовжує жити і працювати? Нам видається, що сьогодні це ще можливо, ще не пізно і не все втрачено. Інше питання – як?

Ми переконані, що головний шлях сьогодні щодо вирішення зазначеної проблеми – це збереження кадрів, здатних навчати, думати, творити. Історія вчить, що Харків завжди залучав до своїх навчальних закладів як середні, так і вищі творчу молодь не лише з усієї України, а й з-за кордону. Сюди їхали не лише вчитися, а й творити, проводити передові наукові дослідження, багато з яких згодом ставали надбанням всього людства.

Виникає питання; чи є кому навчати зараз? Так є. Але, на жаль, сьогодні у Харкові суттєво скоротилася кількість вчителів [1], особливо

вищої кваліфікації, і поки що цей негативний процес зупинити не вдалося.

Безумовно, головною причиною цих проблем є продовження бойових дій, особливо на сході країни. Багато навчальних закладів Харкова зруйновано або зазнали серйозних пошкоджень, у тому числі й наша рідна Народна українська академія [2], що потребує великих витрат на їх відновлення. Та й загальна атмосфера невизначеності та переживання за свою долю і долі дітей та близьких сприяє як від'їзду науково-педагогічних кадрів, так і небажанню повертатися у тих, хто вже виїхав, хоча приклади повернення все ж таки є, що не може не радувати.

Проте складно стверджувати, що поточна ситуація різко зміниться на краще. Тому, мабуть, необхідно підвищити рівень морально-психологічної захищеності як науково-педагогічних кадрів, так і не меншою мірою учнів та студентів. Тим більше, що йдеться про відновлення навчального процесу в режимі off-line, на що з нетерпінням чекають усі: і вчителі, і учні, і батьки. Хоча, безперечно, головним питанням залишається безпека всіх учасників навчального процесу, чого не можна досягти без закінчення воєнних дій.

Тому до першочергових цілей щодо відродження іміджу Харкова як наукового та освітнього центру слід віднести, перш за все, відновлення системи підвищення кваліфікації вчителів, для чого необхідно створити відповідні умови – матеріальні, психологічні, ідеологічні. По-друге, слід відродити систему наставництва, що добре себе зарекомендувала, в тому числі, через наукову та науково-дослідну роботу. По-третє, необхідно терміново, якщо не припинити, то суттєво скоротити відтік наукових та педагогічних кадрів шляхом створення для них умов для педагогічної діяльності — підтримати, зацікавити, підготувати аспірантуру та докторантуру, заохочувати кожен позитивний рух та загалом постаратися створити для них максимально комфортні умови для праці та наукової творчості.

При цьому особливу увагу слід звернути на затребуваність результатів їхньої праці, які можуть проходити апробацію шляхом участі у конкурсах, турнірах, олімпіадах, днях науки тощо, не допускаючи формалізму та поверхового погляду.

І якщо нам вдасться відродити кадровий потенціал, то до великих учителів потягнуться учні. І це — один із найважливіших та перспективних напрямів вирішення зазначених проблем. Ми вважаємо,

що спільними зусиллями всіх зацікавлених сторін ми зможемо зберегти високий імідж нашого міста, як центру науки і культури.

Список використаних джерел

1. Kharkiv Today (2023). *На деокупированной Харьковщине не хватает учителей, к преподаванию привлекают студентов* [online]. Available at: <https://2day.kh.ua/ru/kharkow/na-deokupirovannoy-kharkovschine-ne-khvataet-uchiteley-k-prepodavaniyu-privlekeyut> [Accessed 05 Yun. 2023].

2. ХГУ «НУА» (2023). *Відбудуємо Харків та академію разом!* [online]. Available at: <https://nua.kharkov.ua/uk/2022/04/26/vidbuduemo-harkiv-ta-akademiya-razom/> [Accessed 07 Yun. 2023].

Бережна Світлана Вікторівна

доктор філософських наук, професор
проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
prorector_berezhna@hnpu.edu.ua

ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ МІСТА ХАРКОВА

Вже другий рік Україна знаходиться у стані війни. Основним її уроком є те, що саме від українців залежатиме якою буде держава у майбутньому. Тому важливо вже зараз розробити дорожню карту грамотної та ефективної відбудови України. «Адже, - як зазначають фахівці Українського інституту майбутнього, - ризик виграти війну, але програти відбудову залишається надто високим» [1, с. 5].

В надскладних умовах з початком широкомасштабного вторгнення залишається місто Харків. І вже в перші місяці російсько – української війни до бренду міста Харкова - інтелектуального, освітнього, наукового, культурного, студентського були додані нові визначення: місто – залізобетон та місто - герой, що дійсно відповідає сучасним реаліям.

Мета даної роботи є аналіз шляхів відтворення людського та інтелектуального капіталу міста.

За даними статистики до міста на сьогодні не повернулось біля 500 тис. харків'ян, які виїхали в інші країни. Відновити демографію в державі та в нашому регіоні є надто складним завданням, адже за даними статистики більше 8 млн. українців виїхали за кордон або отримали статус внутрішньо переміщеної особи. Для відтворення людського капіталу міста необхідно сформуванати стратегічну політику регіону, націлену на повернення тих, хто виїхав або залучення мешканців інших регіонів. Харків може стати хабом для внутрішньопереміщених осіб, особливо з територій які постраждали та на сьогодні мають проблеми з інфраструктурою, логістикою, житлом. І тут ми можемо стати цікавими для тих, хто навчався з інших регіонів у нашому місті. Наприклад, до 2014-15 рр. в ХНПУ імені Г. С. Сковороди вступало щороку 20-25% студентів зі Східних областей України. Отже, необхідно розробити регіональну програму підтримки

для внутрішньо переміщених осіб з інших регіонів України (соціальне житло, робочі місця, безпечне освітнє середовище). Це може стати одним із шляхів відновлення людського капіталу міста.

Щодо інтелектуального капіталу, то завдання досить складне, адже сучасні українські аналітики прогнозують крім демографічної, проблему нестачі педагогічних кадрів в закладах освіти. Отже, вкрай важливим є підвищення статусу вчителя та престижу професії вчителя. Фахівцями ХНПУ імені Г. С. Сковороди розроблено Концепцію підготовки педагогів нової формації. Розглянуті ризики підготовки вчителя, а саме:

- місія вчителя розглядається як послуга, а має бути служінням;
- відсутність державної програми підтримки педагогічної освіти;
- низький рівень престижу, забезпеченості і захищеності професії вчителя;
- формальний підхід до професійного супроводу молодого вчителя в школі.

В Концепції визначено шляхи підтримки вчителя:

- утвердження позитивного іміджу вчителя
- посилення ролі педагогічних університетів
- підвищення соціального статусу вчителя
- соціальний захист учителя
- запобігання професійного вигорання вчителя
- створення єдиної національної платформи педагогічного досвіду [2].

Якщо збільшити не лише вимоги до вчителів, а й якість їхньої підготовки, а також підвищити заробітну плату до рівня «вищого за середній», викладання перетвориться на почесну професію – що відповідатиме її справжній цінності. Те, що уряду Сінгапуру (маленькій країні, яка «повстала з попелу» після Другої світової війни) вдалося створити систему освіти однією з найінноваційних і престижних сфер – результат продуманої державної політики та ролі освітан в суспільстві. Посилення ролі освіти і науки в Україні – це місія держави на благо наступних поколінь [3]. Освіта – це інвестиції у майбутнє, а не розтрата. Вчителі - будівничі нації, лідери змін. Важливе значення мають педагогічні університети, де створено унікальне освітньо-наукове та культурно-духовне середовище, забезпечується спадкоємність кращих традицій, сформовані наукові школи, постійно працює майданчик науково-методичної взаємодії вчителів-практиків. Важливим є формування культури молодого покоління в регіоні. Крім

того, Харків – мультикультурне місто. Отже, важливо відновити привабливість закладів вищої освіти для іноземних студентів.

Цінним є продовження формування концепту міста Харкова як української фортеці, українського міста зі своїм регіональним колоритом. Важливим є збереження історичного обличчя Харкова, потенціалу архівів та наукових бібліотек (рідкісних видань), музейних експонатів, театрів.

Отже, рецепт відновлення кожного регіону свій, та залежить від економічних, геополітичних та культурних особливостей.

Список використаних джерел

1. UIFuture, (2022). *Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою* [online]. Available at: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu> [Accessed 21 Jun. 2023].

2. ХНПУ, (2021). *Програма реалізації концепції розвитку педагогічної освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди* [online]. Available at: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Piojenn/Program_a_realisazii_konzept_rosvytky.pdf [Accessed 21 Jun. 2023].

3. UIFuture, (2022). *Найскладніший рік України: якими ми будемо через 20 років* [online]. Available at: <https://uifuture.org/publications/najskladnishyj-rik-ukrayiny-yakymy-m-budemo-cherez-20-rokiv/> [Accessed 21 Jun. 2023].

Берест Тетяна Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри
українознавства Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
e-mail: tmbberest@ukr.net

Купрікова Галина Віталіївна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства,
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
e-mail: mifonim@ukr.net

Манжос Світлана Віталіївна

викладач Відокремленого структурного підрозділу «Житлово-
комунальний фаховий коледж Харківського національного
університету міського господарства імені О. М. Бекетова»
e-mail: svitlanavitalmang@gmail.com

МЕТОДИ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)

Війна в Україні вплинула на освітній процес, українська освіта зазнала великих змін. Виклики, з якими стикаються освітяни зараз, зовсім інші, ніж були раніше. Війна вплинула на імідж освітньої системи. На сьогодні спостерігаємо відтік іноземних студентів, змінилося фінансове становище університетів, адже зменшилася платоспроможність українських студентів, бюджетне фінансування вишів перебуває в складній ситуації за всіма напрямками. Університети мають вчитися знаходити механізми розвитку, програми, що підключають міжнародне фінансування або бізнес-фінансування. Українські навчальні заклади мають конкурувати із закордонними, адже понад 40 тисяч українських студентів навчається тільки в Польщі. Зараз для закладів освіти важливим є зберегти контингент за рахунок навчання за різними формами. Досвід навчання в умовах COVID та війни дозволяє говорити про якість онлайн-освіти. Дистанційне навчання все ще має ризики погіршення якості освіти, а також поглиблення наявної освітньої нерівності. «Дистанційна освіта є формою навчання, рівноцінною очній, вечірній, заочній та екстернату. Вона реалізується переважно за технологіями дистанційного навчання.

Власне технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій. Педагогічні технології – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів з тими, хто навчається, з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи тих, кого навчають, з структурованим навчальним матеріалом, репрезентованим в електронній формі. Інформаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, передачі й збереження навчальних матеріалів, організації й супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку» [1, с. 8]. Технологія дистанційного навчання – це сукупність методів, форм і засобів взаємодії з людиною в процесі самостійного, але контрольованого освоєння нею певного пласту знань [2, с. 85]. Дистанційне навчання є діяльністю, яка має складний характер. Суб'єкт цього навчання, з одного боку, здійснює навчальну діяльність, з іншого – управляє процесом свого навчання. Тому готовність до дистанційного навчання доцільно розглядати як готовність до діяльності, до того ж діяльності управлінської [3, с. 104]. Сучасна система освіти стикнулася з новими викликами, зокрема зазнала матеріально-технічних утрат, змін у навчальному часі.

У процесі онлайн-навчання викладачі мають навчитися тривалий час тримати увагу студентської аудиторії в умовах, які цьому не сприяють; максимально забезпечити якісне подання матеріалу шляхом візуалізації; активізувати участь усіх студентів групи, уникнути так званих «затримок» у їхній діяльності на занятті. Онлайн-інструменти для подання навчального матеріалу мають бути легкими й зрозумілими в застосуванні, цікавими, мати накопичувальну базу. Для ознайомлення студентів із курсом, що на них чекає, можна створити в програмі «POWTOON» інформативне відео, що приверне увагу, мотивує до нового етапу навчання, адже дасть змогу подати програму курсу у візуалізованому форматі.

Під час дистанційного навчання доречно створити навчальні архіви «Kahoot» та «Quizizz», наповнені завданнями на опанування лексичних, граматичних норм української літературної мови. До ігор можна звертатися, коли є потреба перемкнути увагу студентів зі складного матеріалу на більш жвавий. Зазначені програми дають можливість закріплювати доволі складних матеріал у легкій, яскравій формі.

Для подання та закріплення нового лексичного матеріалу можна використати програму «WORDWALL» (програма дозволяє створювати кросворди, мовні лабіринти, завдання на відповідності, а також завдання із пошуку зайвих слів). Програма наповнюється досить легко й швидко, пропонує до набраних уже слів шаблони різних ігор саме із цим набором лексики, до того ж є можливість скористатися PDF-форматом, якщо є проблеми з інтернетом; можна подивитися результати і час роботи кожного студента в системі сайту, це контролює студентів і не дає можливості їм уникати роботи на занятті. Важливо, що в системі формується архів завдань. Граматичний матеріал можна опановувати завдяки програмі «Learning Apps». Студенти самостійно на занятті працюють над завданнями, одразу бачать сигнал про неправильне написання (червоним кольором позначено неправильні відповіді), мають час і можливість виправити помилки, у разі виникнення проблеми звертаються до викладача. Викладач контролює виконання завдань, тому тільки після аналізу й виправлення всіх помилок студент може перейти до виконання інших завдань.

Для перевірки усних домашніх завдань можна використовувати програму «FLIPGRID», яку легко опанувати як викладачеві, так і студенту. Програма передбачає тільки відеозаписи, немає жодних файлів з письмовими роботами. Викладач може переглядати відео студентів, писати коментарі та виставляти оцінки.

Підготовка до проведення онлайн-заняття із застосуванням різних програм займає більше часу у викладача, оскільки потребує наповнення сайтів, онлайн-ресурсів, з якими працюємо на занятті, більш детального конструювання плану заняття через потребу в більшому приверненні уваги студентів, багато часу забирає перевірка домашніх завдань, написаних від руки.

Особливо актуальними на сьогодні є дистанційні курси, створені в автоматизованій комп'ютерній системі дистанційної освіти Moodle. Система Moodle дозволяє створити різні варіанти тестових завдань: завдання на встановлення однієї правильної відповіді; тести на встановлення відповідності; тести, відповіді на які передбачають тільки два варіанти – «так» чи «ні»; тести з кількома правильними відповідями. Як і в традиційному навчанні, ефективність дистанційного навчання залежить від готовності студента до нього. Дистанційне навчання є діяльністю, яка має складний характер.

Суб'єкт цього навчання, з одного боку, здійснює навчальну діяльність, з іншого – управляє процесом свого навчання. Тому готовність до дистанційного навчання доцільно розглядати як готовність до діяльності, до того ж діяльності управлінської [3, с. 104].

Отже, після пандемії онлайн-навчання пройшло апробацію, але в умовах війни набуло нових особливостей. Сьогодні метою заняття є не тільки засвоєння знань, пошук нових форм викладання, а й психологічна підтримка, переключення уваги студента. Важливі методи навчання, які покращують результативність у нестабільних умовах. Ефективність та успіх дистанційного навчання залежить від організації та методичної якості використовуваних матеріалів, а також від того, наскільки враховані особливості подання інформації, рівня підготовки студентів, наскільки вони розуміють особливості надання та сприйняття інформації в рамках сучасних віртуальних комунікацій.

Список використаних джерел

1. Кушерець, В. І. (2003). *Концептуальні засади дистанційної освіти українців зарубіжжя*. Київ: Знання України, 168 с.
2. Носаченко, І. (2008). Дистанційна освіта як складова системи безперервної освіти. У: *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Київ– Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., вип. 1, с. 80–89.
3. Смульсон, М. Л. (2012). *Дистанційне навчання: психологічні засади*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 240 с.

Гога Наталія Павлівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціології та гуманітарних дисциплін Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»
kleona1811@gmail.com

ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Питання функціонування науково-педагогічної спільноти під час воєнного стану та в період повоєнного відновлення є комплексним та потребує уваги, вивчення та розуміння стратегії розвитку та покрокової тактики в кожному змістового аспекти.

Питання психологічної підтримки всіх суб'єктів освітнього процесу, зокрема науково-педагогічних працівників постійно знаходяться в фокусі підвищеної уваги з початку пандемії COVID-19. Різка зміна формату навчання, підвищення рівня екстернальної загрози, пов'язаної як зі збереженням особистого здоров'я, так й здоров'я (фізичного та психічного) близьких й, навіть, колективу, потребувала пошуку нових форм проведення психологічних тренінгів. Основною проблемою стала неможливість безпосереднього впливу на корекцію поведінки, а завданням – стабілізація емоційного стану, пов'язаний з різкою зміною загальних аспектів життєдіяльності. Загалом період пандемії заклав підґрунтя особистих та професійних стратегій, які стали у нагоді вже з 24 лютого 2022 року під час воєнного стану, бойових дій та окупації.

Резильєнтність – є явищем, яке може бути визначене з різних боків, постійно трансформується та набуває динаміки. Наукова дискусія порівнює між собою поняття адаптації, стресостійкості, життєстійкості, життєздатності тощо. Але кожне з наведених понять не є тотожним та має свій об'єкт та предмет дослідження.

Основою резильєнтності – є комплексна спроможність людини впоратися зі складними (стресовими) життєвими подіями та відновлюватися для якісного особистісного та професійного життя.

Лазос Г.П., роблячи огляд сучасних досліджень, говорить, про те, що за досить невеликий проміжок часу вивчення феномену резильєнтності (приблизно 40 років) розвивалось у межах чотирьох

хвиль дослідження, згідно з запитом до нього науки і психологічної практики [1, с. 38]:

1. Перша хвиля в форматі вивчення резильєнтних якостей була зосереджена на переліку якостей, «активів», копінгів та захисних факторів, які допомагають у посттравматичному особистісному зростанні (наприклад, почуття власної гідності, адекватна самооцінка, інші системи самопідтримки тощо);

2. Під час другої хвилі вивчалися процеси резильєнтності, зокрема, моделі, яка допомагає клієнтам/пацієнтам обирати між резильєнтним відновленням, відновленням до попередньої зони комфорту та відновленням з певними втратами. Тобто вибір індивідуальних стратегій подолання особистісного конфлікту;

3. Дослідження третьої хвилі були зосереджені на розширенні рамок об'єкта дослідження та допомога клієнтам/пацієнтам віднайти та застосувати ту силу, яка допомагає особистості рухатись до самоактуалізації, а також відновлюватися від різноманітних стресів, життєвих негараздів, травмувань тощо;

4. Під час четвертої хвилі був застосований мультирівневий підхід в інтеграції психологічних даних з даними інших наук (біологія, генетика, неврологія тощо), що здатні диференціювати хімічні та генетичні відмінності, які можуть служити захисними факторами чи, навпаки, факторами уразливості.

Кожна з хвиль збагачувала теорію вивчення явища та додавала практичного інструментарію фахівцям.

Цікаво, що це поняття розглядається не тільки на особистісному рівні, але й на суспільному. В форматі каталізатора національної безпеки на противагу колективній травмі. В контексті цивілізаційної суб'єктності резильєнтність – це така стратегія, яка здатна зберегти збалансований розвиток та успішно протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам; зусиллями політичної та інтелектуальної еліти передбачати й нейтралізувати ці виклики.

З точки зору сучасної міжнародної практики резильєнтність – це здатність суб'єкта міжнародних відносин (країни) та її громадян розпізнавати та протидіяти гібридним загрозам. Аналіз як зовнішніх, так і внутрішніх викликів і загроз цивілізаційній суб'єктності країни потребує осмислення в контексті економічної, соціально-політичної, правової, військово-політичної, духовно-культурної, освітньо-наукової та мережево-інформаційної резильєнтності [2].

Науково-педагогічні працівники є основними суб'єктами формування різних видів резильєнтності в процесі взаємодії на різних рівнях освітнього процесу, але й самі потребують системної діяльності у цьому напрямку.

З початку воєнної агресії почалось впровадження різноспрямованих програм розвитку стресостійкості в екстремальних умовах, онлайн та офлайн групи підтримки, курси на освітніх платформах, навіть індивідуальні консультації з українськими та міжнародними фахівцями.

Прикладом комплексного підходу на державному рівні є Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», запроваджена Першою Леді України Оленою Зеленською, мета якої сприяти формуванню в суспільстві культури піклування про ментальне здоров'я, дати розуміння та показати інструменти, які допоможуть українцям дбати про свій внутрішній стан [3].

ХГУ «НУА», зокрема співробітники психологічної служби, є активними учасниками програми психологічної підтримки. Протягом 2022-2023 навчального року було проведено більш ніж 20 заходів різноманітної спрямованості з виходом на зовнішніх стейкхолдерів (батьки, школи-партнери тощо), брали участь у підготовці грантових проєктів. Корисним також є досвід участі у тренінгах та семінарах за підтримки Ради молодих вчених при ХОДА. Перспективами є проведення низки тренінгів для науково-педагогічних працівників в процесі відновлення навчання в офлайн-форматі.

За півтора року функціонування в форматі воєнного стану та практично екстремальних умовах набуті системні навички психологічної допомоги та самопомоги, які не тільки стануть підґрунтям для особистісного, професійного та суспільного відновлення, але й збагатять дослідження резильєнтності та практику психологічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Лазос, Г. П. (2018). Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. У: *Актуальні проблеми психології*. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., т. 3, вип. 14., с. 26–64.
2. Божок, Є., Пирожков, С. та Хамітов, Н. (2021). *Резильєнтність: стратегія виживання в умовах гібридних загроз* [online]. Available at:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3265105-rezilentnist-strategia-vizivanna-v-umovah-gibridnih-zagroz.html> [Accessed 14 July 2023].

3. President.gov.ua, (2022). *Олена Зеленська розповіла, як втілюється ініціатива зі створення Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки* [online]. Available at: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-rozpovila-yak-vtilyuyetsya-iniciativa-zi-stvo-80109> [Accessed 14 July 2023].

Гусленко Ірина Юрійвна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»
guslenkoir@gmail.com

Змійова Ірина Володимирівна

кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри теорії та практики перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»
i.zmiyova@gmail.com

З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Система освіти України за останні тридцять років зазнала значних змін, пов'язаних з суспільними процесами, євроінтеграційними реформами, комп'ютеризацією, цифровізацією, побудовою інформаційного суспільства та, як результат, повсюдним впровадженням цифрових технологій. Проведені важливі реформи дали можливість накопичити інноваційний потенціал для подальшого розвитку та підготуватись до дуже важких та руйнівних викликів, з якими стикнулася українська держава та український народ.

Найсерйознішим викликом безумовно стало повномасштабне вторгнення росії в Україну, через яке вся система освіти, у тому числі й вищої, опинилася на межі виживання, що зумовило необхідність аналізу процесів, що відбуваються, задля пошуку нових можливостей та шляхів подальшого розвитку освітянської галузі попри умови воєнного стану.

У численних дослідженнях, проведених за цей час, науковцями узагальнено найгостріші виклики війни для вищої освіти, серед яких – знищення інфраструктури; скорочення фінансування державних ЗВО; втрата кадрового потенціалу; відтік студентів; забезпечення академічної доброчесності [1]. До того ж кожний заклад освіти зазнав складнощів організації освітнього процесу, пов'язаних з нестабільними умовами життя під час війни, обмеженими способами організації

навчання, зниженням мотивації до отримання освіти у студентів, психологічним станом викладачів та студентів тощо.

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» не став виключенням і стикнувся майже зі всіма зазначеними труднощами нищівного впливу війни, включно з руйнуванням навчального корпусу під час обстрілу. Адаптація до нових умов була досить складною, хоча її й полегшив досвід, отриманий під час пандемії COVID-19. Це дозволило вже у березні розпочати проведення занять за розкладом.

Кафедра теорії та практики перекладу, як й інші підрозділи ХГУ «НУА», приєдналася до роботи не зважаючи на найскладніші умови в яких опинилися викладачі, частина яких залишилася в Харкові, частина виїхала в інші регіони України або за її кордони. Для комунікації зі студентами використовувались всі можливі ресурси: проводились онлайн заняття за допомогою популярних відеосервісів Skype і Zoom; викладалися поточні та тестові завдання в вебсервісі для дистанційного навчання Google classroom; підтримувався постійний зв'язок зі студентами за допомогою месенджерів Viber, Telegram, WhatsApp тощо. Зазначені засоби проведення занять та комунікації, безумовно, не були викликом. Викликом стали: нестабільний інтернет, перебої з електрикою, вимушена зміна місця проживання та непристосовані умови для проведення занять, зменшення навчального навантаження та зниження заробітної плати, погіршення психоемоційного стану, обумовленого відчуттям страху за майбутнє, за своє життя та життя своїх близьких.

Попри вплив зазначених обставин, викладацький склад кафедри в основному не зазнав значних втрат, що не можна сказати про склад студентів. Кількість студентів на кінець 2022-2023 навчального року зменшилась у порівнянні з початком 2021-2022 навчального року майже на 18%. Отже, значним викликом стало збереження студентського контингенту, оскільки студенти, згідно з онлайн-опитуванням, наведеним в аналітичному звіті «Вища освіта в Україні: зміни через війну» [2, с. 86], набагато більше повідомляли про виснаження, почуття самотності, нервозності та гніву, що не сприяло ефективності навчання. Для деякого критичними виявились фінансові труднощі та відсутність коштів на оплату навчання. Деякі студенти опинилися на непідконтрольній території України й були змушені

навчатися за край несприятливих умов, які ставили під загрозу не лише психологічний стан, а і їхню безпеку.

Українські студенти та науковці, які опинилися з початком бойових дій на території ЄС, отримали значну допомогу: було запропоновано різні форми підтримки студентів для того, щоб вони продовжили паралельно навчатися в Україні у форматі онлайн, та для викладачів, щоб вони продовжували викладати в українських інституціях. Для дослідників започатковано спеціальну програму «Horizon4Ukraine» в рамках загальноєвропейської програми «Horizon Europe». Втім, іншим аспектом втрат контингенту став відтік до європейських університетів, які запропонували лояльні умови для навчання, що спонукало студентів залишатися там [2, с. 87]. Особливо гострим це питання стало для студентів-філологів, майбутніх перекладачів, які мають достатньо високий рівень володіння двома європейськими мовами, що підвищує можливості навчання мовою країни, яка їх прийняла.

Для поняття академічної доброчесності як сукупності «етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3] фундаментальними є такі цінності як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та відвага до дій, дотримання яких значно ускладнилось під тиском війни. Це проявилось під час проведення занять, які не завжди вдається зробити достатньо якісними, попри те, що викладачі намагаються всіляко залучати студентів в навчальний процес та оцінювати їхні знання, у тому числі й на екзаменах. Це стосується й студентів, які через об'єктивні та суб'єктивні причини не можуть долучитися до занять, або долучаються невідповідними, залишають виконані завдання викладачу, але не мають змоги або бажання проаналізувати припущені помилки. Все це не тільки вплинуло на якість освітнього процесу, а й на дотримання принципів академічної доброчесності [1].

Усвідомлення необхідності удосконалення навчального процесу, змісту та форм навчання майбутніх перекладачів спонукало колектив кафедри до оновлення робочих програм як окремих дисциплін, так і Освітньо-професійної програми «Переклад (англійська мова та друга іноземна мова)» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Одним з актуальних напрямків перекладу стало все, що безпосередньо пов'язано з воєнною тематикою, тактичною медициною, діяльністю міжнародних та правозахисних організацій. Частина була реалізована у 2022-2023 навчальному році, решта знайшла відображення в програмах на наступний навчальний рік.

Серед того, що вже було втілено – додавання нових аспектів до дисципліни «Практика перекладу з англійської мови» для студентів другого року навчання в магістратурі, а саме – «Військовий переклад» та «Суспільно-політичний переклад: міжнародна безпека та права людини».

На заняттях з військового перекладу студенти вивчали теми, які стосуються військових звань, різних видів озброєння, воєнної техніки та засобів зв'язку. Основний наголос був спрямований на засвоєння базової термінології, письмовий переклад різноманітних текстів воєнної тематики, інструкцій до зброї, зведень Генштабу ЗСУ тощо.

Тема міжнародної безпеки та захисту прав людини, роботи правозахисних установ та організацій набула особливого значення під час війни в Україні, через численні порушення з боку російської федерації міжнародних договорів, конвенцій та угод. Втім, попередній досвід викладання перекладу суспільно-політичних, юридичних текстів та контрактів засвідчив, що якісний переклад текстів даного спрямування вимагає досить глибокого розуміння сутності правових процесів та опанування специфікою мови юридичних документів. Зважаючи на це та з урахуванням рекомендацій МОН України щодо впровадження спеціалізованої підготовки з юридичного перекладу, ОПП «Переклад (англійська мова та друга іноземна мова)» другого (магістерського) рівня вищої освіти зазнала суттєвих змін, а саме додавання блоку правових дисциплін («Теорія права», «Договірне/контрактне право», «Вступ до міжнародного права») та виокремлення дисципліни «Юридичний переклад» як обов'язкового компоненту освітньої програми. До вибіркових компонентів було додано «Переклад у сфері захисту прав людини (з англійської мови)» та курс «International Humanitarian Law in Theory and Practice». Значних змін зазнало змістове наповнення аспекту з перекладу медичних текстів.

Отже, попри найскладніші виклики та випробування для системи вищої освіти України під час війни, є значні можливості для її вдосконалення, пов'язані з розвитком міжнародної діяльності та

академічної мобільності для викладачів та студентів, впровадженням інформаційних технологій в освіті, розробкою нових напрямів підготовки спеціалістів згідно з запитамі суспільства та ринку праці.

Список використаних джерел

1. Шевчук, І., Шевчук, А. (2022). Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. Економіка та суспільство, № 39. Available at: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1420/1367> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80> [Accessed 4 June 2023].
2. Ніколаєв, Є., Рій, Г., Шемелинець, І. (2023). Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 94 с.
3. Rada.gov.ua (2017). Про освіту [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [Accessed 4 June 2023].

Зверко Тамара Василівна

кандидат соціологічних наук, доцент, декан факультету
«Соціальний менеджмент» Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
sm@nua.knarkov.ua

Майборода Роман Вадимович

засновник Благодійного фонду «Добрі вчинки разом»,
голова Асоціації випускників Харківського гуманітарного
університету «Народна українська академія»
Info.malinovka1@gmail.com

ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ДІЄВІСТЬ

В умовах війни проблеми збереження освітньої сфери Харківщини, з її традиціями та новим поглядом, постали достатньо гостро й потребують не тільки осмислення, а й активних дій щодо відновлення своїх позицій як студентської столиці України, яка має унікальний освітній та науковий потенціал. Безперечно, це можливо тільки через потужне партнерство освіти, науки та бізнесу, що є важливим завданням сьогодення. Адже освіта в умовах кризи цивілізації, із усіма складними проблемами, які тепер мають уже глобальний характер, може й повинна забезпечити цивілізаційний діалог через свої інтелектуальні ресурси.

Як не втратити напрацьовані освітні тренди, привабливість Харківського регіону у часи зовнішніх та внутрішніх викликів, як подолати ризики «знецінення» здобутків? Ця проблема загострюється і не може розглядатися як постфактум.

На наш погляд, соціальне партнерство в контексті сучасних викликів — це саме той потужний механізм взаємодії різних інституцій, який сприятиме об'єднанню ресурсного потенціалу зацікавлених сторін («груп впливу»), забезпечуючи поліфункціональність освітнього партнерства, зміцнення лідерських позицій Харкова як центру освіти та науки.

Дієвою у цьому напрямку може стати практика залучення, з одного боку, міжнародних організацій, університетів, дослідницьких центрів, які можуть надавати допомогу, включаючи фінансову підтримку для розвитку університетів, наукових досліджень та освітніх програм,

обмін знаннями та передачу передового досвіду, а також участь у спільних проєктах та програмних ініціативах. А з іншого — бізнес-спільноти, місцевих органів влади, випускників та кластеру університетів, які, окрім надання фінансової підтримки, будуть організовувати програми стажувань та партнерства з університетами, створювати умови для залучення талановитих студентів та фахівців, активно підтримувати та розвивати інфраструктуру та ресурси для освіти та науки у Харкові. Така взаємодія дозволить створити сильні партнерства та мережеві зв'язки, відпрацювати такі його різновиди, як проєкт-партнерство (Project partnership) в рамках певного освітнього проєкту; проблемно-орієнтоване партнерство (Problem oriented partnerships) — задля вирішення специфічних проблем; приписане (enacted partnerships), тобто ініційоване зовнішніми акторами; комунітарне (community partnerships), яке ініційоване певною спільнотою для пошуку ресурсів для розв'язання проблем тощо [1].

Отже, види та стратегії соціального партнерства мають специфічний характер, в залежності від його завдань, напрямків, зацікавлених сторін. Вони можуть комбінуватися, навіть мати контраверсійний характер [2, с. 14], що ми спостерігаємо й на що націлюємо партнерство.

Сучасна ситуація актуалізує створення механізму ендавмент-фондів для закладів освіти з метою підвищення фінансової спроможності та можливостей для розвитку ЗВО, у тому числі завдяки посиленню зв'язків з випускниками, про що йдеться в проєкті Плану відновлення України. Ця теза відповідає нашому баченню ролі Асоціації випускників у сприянні розвитку вишу.

На наш погляд, візія щодо практик залучення механізмів соціального партнерства в означеному ракурсі має декілька векторів.

Перший — це залучення інвестицій та спонсорства. Асоціація випускників може активно працювати в цьому напрямку, що дозволить оновлювати освітні програми, модернізувати лабораторії, створювати нові дослідницькі центри та технологічні майданчики.

Другий — підвищення рівня престижу та видимості університету. Це взаємодія в організації заходів, конференцій, виставок та інших активностей, які допоможуть привернути увагу бізнесових структур, громадськості, державних органів. Важливо, що такі ініціативи повинні бути сформовані знизу (за принципом «знизу вгору»), виступаючи реакцією на певні проблеми вишу, освітні виклики.

Одночасно кожна візія діяльності Асоціації випускників має свої параметри, свої радіуси дії. Розглянемо їхні характеристики за внутрішнім і зовнішнім радіусами.

Безперервність освітнього процесу. Сприяння підтримці студентів, створення умов для їхнього професійного зростання та розвитку. Надання стипендій обдарованим студентам, задіяння програм стажування тощо.

Розвиток кар'єрних можливостей. Допомога у встановленні контактів з успішними випускниками, які вже мають досвід роботи у своїй галузі, що розширює кар'єрні траєкторії, можливості працевлаштування, проходження практики.

Організація волонтерських програм. Взаємодія Асоціації випускників з волонтерськими організаціями допоможе сформувати активну соціальну позицію, громадянську відповідальність. Разом здійснювати підтримку соціально вразливих груп, втілювати проекти відновлення та розвитку країни, освітньої сфери.

Волонтерські організації, по-перше, можуть пропонувати здобувачам освіти брати участь у різноманітних волонтерських програмах, пов'язаних з освітою та наукою, що дозволить студентам застосувати свої знання на практиці та розвинути лідерські навички.

По-друге, організовувати освітні заходи: проводити лекції, семінари, майстер-класи для студентів, надаючи їм нові знання та можливості для навчання.

По-третє, волонтери можуть стати менторами та тьюторами, допомагаючи у ході освітнього процесу, в розвитку конкретних компетентностей.

Визначивши характеристики внутрішнього радіусу, звернімося до зовнішнього радіусу партнерства, який спрацює завдяки підтримці з боку волонтерів та благодійних фондів наукових досліджень, пошуку коштів на міжнародних майданчиках для придбання необхідного обладнання та матеріалів, організації наукових конференцій міжнародного рівня, висвітленню ролі Харкова як лідера в галузі освіти та науки України.

Одночасно слід зробити наголос на тому, що настав час активних дій щодо створення освітнього кластера. Вишам Харкова, на нашу думку, необхідно об'єднатися для спільного лобювання своїх інтересів та координації зусиль за такими напрямками:

- просування Харкова як центру освіти та науки;

- фінансування та пошук інвестицій;
- розвиток відносин з політичними та державними діячами;
- підтримка освітніх програм та ініціатив.

Отже, спільні проекти, ініціативи та програми, засновані на співпраці між університетами, випускниками, бізнес-спільнотою, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами, сприятимуть обміну знаннями, ресурсами та досвідом, що зміцнить лідерські позиції Харкова.

Список використаних джерел

1. Carnwell, R., Carson, A. (2008). The concepts of partnership and collaboration. *In: Effective practice in Health, Social Care and Criminal Justice*. Open University Press, pp. 4–21.
2. Астахова, К.В. та ін. (2019). *Соціальне партнерство в освіті: ключові маркери аналізу*. Харків : Вид-во НУА, 84 с.

Іванова Ольга Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент, проректор
з науково-дослідної роботи Харківського
гуманітарного університету «Народна українська академія»
olgaiwa.nua@gmail.com

Рубан Ліна Олегівна

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки
та права Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
linchik.ruban@gmail.com

РОЛЬ ПРИВАТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., стала викликом самому існуванню нашої держави, її суверенітету та соборності. Суттєво відобразився такий стан на сфері освіти, особливий вплив відчувається на приграничних містах та областях. Для міста Харкова – центру освіти та науки, студентського міста це ще більш надскладна ситуація. Зараз зрозуміло, що необхідна стратегія розвитку та збереження, відтворення людського та інтелектуального капіталу міста, його лідерських позицій в сфері освіти та науки.

В сучасних умовах вагомими викликами для сфери освіти Харкова є: загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу; обмеження доступу до базових потреб людини; масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики; вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу. Також суттєвим є загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським школярам та студентам, порушення безперервності освітнього процесу, втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій. Забезпечення розвитку приватної освіти на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Нові реалії функціонування системи освіти України ще знаходяться у мозаїчному стані, підтримка якості освітнього процесу за умов безпекової ситуації виступає як головне завдання. Але відсутність системного підходу до усіх ключових складових освітнього процесу може привести до втрати унікального освітньо-наукового та культурно-духовного середовища, забезпечення спадкоємності кращих традицій, сформованих наукових шкіл.

Об'єднання зусиль усіх стейкхолдерів дозволить реалізувати поставлені завдання з урахуванням вимог сучасності. В умовах необхідності гнучкого та оперативного реагування на виклики сучасності приватна освіта зможе стати суттєво ефективною формою реалізації завдань сучасної освіти. Приватна освіта – це не альтернатива, а партнер української держави у вирішенні питань доступності та безперервності освіти шляхом креативного доповнення державної мережі освітніх закладів за рахунок матеріального й інтелектуального ресурсу приватного інвестора [1]. Приватні заклади освіти є тими представниками малого та середнього бізнесу, які зможуть надати додатковий поштовх соціально-економічному розвитку України. При цьому навчальний заклад недержавної форми власності не є бізнесом в повному сенсі, як правило це не прибуткові організації, які не використовуючи кошти держави виконують усі вимоги щодо освітнього процесу, який би був легітимним на усіх ступенях та рівнях освіти. Приватне навчання в умовах невизначеності може скоріше задовольнити потреби школярів та студентів, використовуючи гнучкі навчальні плани та графіки, використовувати додаткові варіанти форм освіти та індивідуальний графік, залучати провідних фахівців та практиків, науковців та випускників, виконувати інтеграцію науки, бізнесу та освіти, включатися в інноваційні проекти та програми.

Наука, технології та інновації відіграватимуть ключову роль для якнайшвидшого відновлення постраждалих від війни регіонів України. Національна економіка нині потребує системних зрушень у сфері інноваційної діяльності, що повинні бути спрямовані на створення умов для розвитку інноваційної екосистеми, поєднання наукового й промислового потенціалу, активізацію міжнародної співпраці у сфері інноваційної діяльності, забезпечення трансферу технологій і комерціалізації наукових результатів, збільшення обсягу інноваційної продукції та реалізації продукції з високою прибутковістю. Все це

сьогодні ураховує сучасний приватний навчальний заклад. Реалізація наукового експерименту з соціального партнерства в приватному навчальному закладі - Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» також є шляхом пошуку збереження Харкова як провідного центру освіти та науки.

Разом з тим, розвиток приватної освіти в Україні пов'язаний із низкою проблем, які тільки загострилися в умовах воєнного стану. Формування мережі приватних закладів освіти та їх участь у забезпеченні доступності й безперервності навчання для широкого кола здобувачів освіти є можливим тоді, коли для них створюються інституційні передумови функціонування. Після започаткування освітньої діяльності приватний заклад освіти стикається з низкою проблемних питань: до звичайних підприємницьких ризиків додаються специфічні вимоги в освітній сфері, необхідність постійного вдосконалення матеріально-технічної бази закладу, підвищення рівня кваліфікації персоналу, утримання на належному рівні заробітної плати, створення безпечного освітнього середовища, виконання карантинних обмежень тощо. Зазначені проблеми є лише частиною викликів, із якими мають справу засновники приватних закладів освіти, до того ж їх успішне розв'язання можливе тільки за умов щільної комунікації з Міністерством освіти і науки України та іншими стейкхолдерами як рушіями ефективних змін в освіті та її збереження. Отже, основними завданнями розвитку приватної освіти всіх рівней в короткостроковому й у повоєнному періоді є [2]: створення державою сприятливих умов для подальшого розвитку мережі приватних закладів освіти, що забезпечить реалізацію права на освіту для більшої чисельності здобувачів освіти, розширить можливості доступності й безперервності навчання; запровадження дієвого механізму державно-приватного партнерства у сфері освіти, а також із метою відбудови та відновлення мережі закладів освіти, відсутності розподілу між закладами різних форм власності, в тому числі в рамках їх функціонування.

Список використаних джерел

1. Астахова, Е. В. (2006). *Кадровий корпус вищої школи України: метаморфози розвитку*. Харків: Изд-во НУА, 187 с.
2. Шкарлет, С. та ін. (ред.). (2022). *Освіта України в умовах воєнного стану*. Київ, 358 с.

Козиренко Віктор Петрович

кандидат технічних наук, доцент, проректор
з інформаційних технологій Харківського
гуманітарного університету «Народна українська академія»
kvp@nua.kharkov.ua

ОСВІТНІЙ ХАРКІВ – ЦЕНТР РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інформатизація, як провідна тенденція соціально-економічного розвитку в сучасному світі, є об'єктивним процесом у всіх сферах людської діяльності, в тому числі і в освіті [1]. Сьогодні вищі навчальні заклади стали повноправними суб'єктами ринкової економіки, отримавши право самостійно визначати напрями свого розвитку, цілі та методи їх досягнення.

Самі інформаційні технології не являються значною конкурентною перевагою. Вони більшою мірою можуть стати лише основою для створення конкурентоспроможних цифрових освітніх ресурсів та технологій для навчально-виховного процесу [2]. Основними напрямками та ресурсами вирішення завдань забезпечення навчально-виховного процесу є:

1. Комунікаційне середовище, що забезпечує ефективні комунікації як всередині, так і за межами навчального закладу. В умовах міграції студентів, викладачів та співробітників, а в окремих ситуаціях релаксації навчальних закладів у межах України чи за кордон, цей напрямок стає визначальним не лише для вирішення завдань привабливості навчального закладу, а й завдань, пов'язаних із можливістю здійснювати навчально-виховний процес.

2. Здатність навчального закладу зберігати якість навчального процесу за відсутності електропостачання, Інтернету та мобільного зв'язку.

3. Виведення критично важливих ресурсів, пов'язаних із навчальним процесом та виробничою діяльністю до хмарних сховищ, у тому числі сховищ, що знаходяться за межами України.

Харків - одне з найбільших міст в Україні, яке відіграє важливу роль у сфері освіти та інформаційних технологій. Завдяки своєму розвиненому інформаційному потенціалу, Харків став центром інформаційного забезпечення навчальних закладів усієї країни.

Місто Харків володіє значним інформаційним потенціалом, який активно використовується в освіті:

1. **Інформаційні ресурси та бібліотечні системи.** Міські вищі навчальні заклади мають доступ до різноманітних електронних ресурсів: наукових баз даних, електронних бібліотек, журналів тощо. Завдяки цьому, студенти та викладачі можуть здійснювати глибоке дослідження, знаходити актуальну інформацію для навчальних та наукових цілей.

2. **Технологічні ресурси та обладнання.** У Харкові розташовані сучасні комп'ютерні класи, обладнані новітнім технічним забезпеченням. Це створює сприятливі умови для використання інтерактивних методів навчання, віртуальної реальності, обробки даних та моделювання різних процесів.

3. **Дистанційне навчання та онлайн-платформи.** Сучасний освітній процес у Харкові включає дистанційну форму навчання, яка базується на використанні спеціалізованих онлайн-платформ. Це дозволяє студентам здобувати знання та взаємодіяти з викладачами в будь-якому місці, забезпечуючи гнучкість навчання.

4. **Інноваційні підходи до навчання.** У Харкові активно застосовуються інноваційні методи навчання. Вони базуються на використанні інтерактивних засобів, ігрових елементів, віртуальних технологій та інших інструментів, що сприяє більш глибокому розумінню матеріалу студентами.

5. **Інформаційні центри та лабораторії.** У Харкові існують інформаційні центри та лабораторії, де студенти можуть здійснювати наукові дослідження, розробляти проекти та використовувати новітні технології. Це створює платформу для реалізації креативних ідей та сприяє розвитку інновацій.

6. **Взаємодія з ІТ-компаніями.** Співпраця з відомими ІТ-компаніями дозволяє студентам здобувати практичний досвід, стажуватися та брати участь у реальних проектах. Це забезпечує виходити за межі теоретичного навчання та підготовку до реальних викликів ринку праці.

Вищі навчальні заклади Харкова мають високий рейтинговий статус в Україні. Так, за результатами нещодавно опублікованих липневих показників рейтингу Webometrics серед перших десяти навчальних закладів три розташовані у Харкові:

1. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.

2. Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут".

3. Харківський національний університет радіоелектроніки.

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» також приділяє значну увагу інформаційній підготовці своїх школярів та студентів, допомагаючи їм розвивати комп'ютерні навички та сучасну інформаційну грамотність:

1. **Курси та навчальні програми.** Університет включає до своїх навчальних програм курси, що стосуються інформаційних технологій, використання комп'ютерних програм, роботи з електронними ресурсами та інші аспекти інформаційної грамотності.

2. **Комп'ютерні класи та лабораторії.** Університет має сучасно обладнані комп'ютерні класи та лабораторії, де студенти та школярі можуть вивчати практичні навички роботи з різноманітними програмами, веб-ресурсами, розв'язувати завдання та здійснювати дослідження.

3. **Онлайн-ресурси та платформи.** Університет співпрацює з онлайн-платформами, що надають доступ до навчальних матеріалів та курсів з різних галузей. Це допомагає самостійно розвивати свої інформаційні навички та вивчати нові теми.

4. **Наукові дослідження.** Студенти та школярі мають можливість приєднатися до наукових груп та лабораторій, де проводяться дослідження у сфері гуманітарних та інформаційних наук. Це дозволяє їм поєднувати теоретичне навчання з практичним досвідом.

5. **Співпраця з ІТ-компаніями.** Академія співпрацює з ІТ-компаніями, що допомагає студентам отримувати практичний досвід, стажуватися та здобувати знання про сучасні технології.

ХГУ НУА вкладає зусилля у розвиток інформаційної підготовки своїх студентів, надаючи їм можливість здобути необхідні навички для роботи з інформаційними технологіями. Це допомагає студентам бути готовими до викликів сучасного цифрового світу та вирішувати завдання у різних галузях.

Висновок: Харків є не тільки освітнім центром, але й центром інформаційного забезпечення навчальних закладів України. Сучасний інформаційний потенціал Харкова є ключовим фактором для покращення якості освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Козыренко, В. П. (2011). Информационно-техническое обеспечение учебно-воспитательной и научной работы в системе непрерывного образования. В: В. И. Астахова, ред. *Непрерывное образование как принцип функционирования современных образовательных систем: (первый опыт становления и развития в Украине)*. Харьков, с. 130–139.

2. Козыренко, В. П. (2015). Информационные образовательные технологии в условиях социальных трансформаций. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, [online] т. 22. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/1292> [Accessed 8 Apr. 2023].

Лисовол Антон Станіславович
аспірант Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
e-mail: lisacrandbender@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні людський капітал є вирішальним фактором забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та соціально-економічного розвитку, а збереження людського капіталу в умовах кризи є одним із стратегічних завдань суспільства на всіх рівнях. Явище кризи охоплює всі сфери життя в Україні, ми були свідками соціально-економічної, політичної та військової криз. Тому подолання негативних наслідків нинішньої кризи потребуватиме значних ресурсів і значного часу, а також інтелектуальних зусиль науковців. Недостатня увага до розвитку людського капіталу може призвести до величезних соціальних витрат, завдати шкоди добробуту людей і обмежити можливості для сталого зростання та ефективності управління.

Політика розвитку людських ресурсів в Україні як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях має здійснюватись з урахуванням демографічної ситуації, зайнятості населення, рівня життя, концентруватися на стимулюванні створення нових робочих місць, у першу чергу в інноваційних секторах, підготовці та перепідготовці працівників, що вивільняються, підтримці малого підприємництва. Головним завданням є удосконалення структури зайнятості та оптимізація структури робочих місць, удосконалення державних цільових програм з точки зору їх впливу на умови зайнятості за видами економічної діяльності та регіонами.

Результати досліджень категорії людського капіталу вельми суперечливі і є наслідками дискусій. У макроекономічному аспекті людський капітал може розглядатися як елемент національного багатства («національний людський капітал»). В силу того, що основні компоненти людського капіталу несуть в собі властивості змішаних суспільних благ, сукупний людський капітал нації функціонує в економічній сфері і за її межами як суспільно корисний ресурс. Цінність людського капіталу нації є «щось більше», ніж проста сума «вартостей» індивідуальних людських капіталів, оскільки в даному

випадку має місце синергетичний ефект і приріст цінності, який виражається в «щось більше» і являє собою приріст соціального капіталу і «морального капіталу» суспільства.

Провідна роль у вирішенні питань формування людського капіталу по праву повинна належить державі, але послаблення уваги з боку держави до проблем розвитку людського капіталу в Україні підриває можливість формування необхідних умов для інноваційної економіки, так як потреби суспільного виробництва в людському капіталі відповідної якості і кількості часто не можуть бути задоволені.

Потребують невідкладного вирішення на державному рівні проблеми зайнятості; збереження існуючих та створення нових робочих місць висококваліфікованої праці; реалізація інноваційної моделі розвитку вітчизняної економіки, формування попиту на інноваційну працю; забезпечення тісного взаємозв'язку між якістю робочої сили і рівнем доходів; формування в суспільній свідомості позитивного іміджу освіченості та професіоналізму; заохочення процесів неперервної освіти; забезпечення відповідності професійної підготовки потребам ринку праці.

У широкому розумінні під цифровізацією (цифруванням-оцифруванням) розуміють процес трансформації економічних систем, у якому збільшується використання цифрових (інформаційно-комунікаційних) технологій в економічній діяльності окремих домогосподарств і підприємств, а національна економіка як ціле. Цей зсув також можна назвати переходом до «цифрової економіки». Такі терміни, як «нова економіка», «електронна економіка» та «мережева економіка» також використовуються як синоніми «цифрової економіки».

Процес створення й збереження існуючих ефективних робочих місць має бути керованим й активізуватися через механізм економічного стимулювання, а також має ґрунтуватись на таких основних заходах:

- забезпечення розширення сфери застосування праці за рахунок створення нових робочих місць висококваліфікованої праці;
- підвищення ефективності діючих робочих місць на підприємствах шляхом модернізації технологічних процесів, технічного переоснащення виробництва;
- підвищення інвестиційної привабливості вітчизняної економіки та встановлення сприятливого інвестиційного режиму для інвесторів;

- створення робочих місць на базі широкого розвитку малого і середнього бізнесу, самозайнятості, сімейного бізнесу, активізації інвестиційних процесів в економіці;

- сприяння розвитку особистих, селянських, фермерських господарств і малих підприємств з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції; впровадження у виробництво агропромислового комплексу сучасних прогресивних технологій, поширення позитивного досвіду передових господарств;

- запровадження механізму стимулювання створення робочих місць для окремих соціально-демографічних груп (молоді, жінок, осіб з обмеженими фізичними можливостями, військовослужбовців, звільнених з військової служби) тощо.

Список використаних джерел

1. Тимохова, Г. Б. (ред.). (2019). Соціальний капітал як фактор економічного зростання суспільства: інституційний аспект аналізу. Харків: Вид-во НУА, 180 с.

Михайлова Людмила Вілївна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри германської та романської філології Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»
l.mikhailova1972@gmail.com

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Війна й неминучий тягар воєнного часу змінили наше життя, усі його сфери, і, звичайно, це стосується й освітньої галузі, але, з іншого боку, це відкриває нам нові можливості, змушує нас по-новому подивитися на ті методики, форми роботи, якими ми користувалися раніше.

Ситуація змушує викладача закладу вищої освіти змінюватися, і в цьому є безперечний плюс; хоча в цей надважкий час говорити про позитивні моменти досить непросто, але професія викладача змушує його залишатися оптимістом.

Не варто забувати й про моральний аспект проблеми: викладач, який занепав духом, не може нічого дати студентам, і, більше того, його перебування в «аудиторії» згубне для всієї атмосфери навчального процесу. Коли ми говоримо про «перебування в аудиторії», ми, звичайно, маємо на увазі онлайн- формат – єдиний можливий формат навчання у воєнний час. Так, вибір цього формату виявився єдиним можливим нині.

Проте хочеться наголосити на тому, що, безсумнівно, на наш погляд, така форма навчання буде однією з провідних у майбутньому. Понад 10 років тому Білл Гейтс писав про те, що найближчим часом люди здобуватимуть вищу освіту, не виходячи з дому, і процес здобуття освіти відбуватиметься винятково в онлайн-форматі, це дозволяє економити величезну кількість часу, дозволяє сучасній людині займатися лише відповідно до своєї індивідуальної освітньої траєкторії, дає змогу використовувати колосальний світовий досвід університетської освіти.

Крім того, це дозволить щільно поєднати теорію з практикою.

Безперечно, ця форма навчання має безліч переваг, що суттєво покращують весь освітній процес у закладі вищої освіти.

Безумовно, існує й психологічний аспект цього питання. Нині провідні університети світу впроваджують до своїх навчальних планів курси, пов'язані із соціалізацією особистості. Це є надзвичайно актуальним для України, адже досвід роботи в онлайн-режимі ми зуміли «відшліфувати» протягом двох попередніх років, коли онлайн-режим став єдиною можливою формою роботи під час карантину.

Ковід дав нам цей досвід, тому дуже важливо враховувати й цей фактор. Таким чином, протягом досить тривалого часу учні виявилися позбавленими «живого» спілкування, і не враховувати цей згубний фактор не можна.

Народна українська академія приділяє цьому питанню дуже багато уваги, в Академії постійно відбуваються різноманітні заходи, що сприяють соціалізації особистості: це і круглі столи, і різноманітні клуби, і зустрічі за інтересами. Так, наприклад, у квітні 2023 р. було організовано зустріч із всесвітньовідомим філософом і письменником, професором Гарвардського університету Стівеном Пінкером.

Зустріч було проведено в онлайн-форматі, і понад 200 осіб були «присутніми» на ній. Захід об'єднав дуже багато людей, які через війну виявилися розкиданими по всьому світу.

Академія дуже активно проводить таку роботу, адже навчальний процес – це не лише навчальні заняття.

Крім того, на наш погляд, необхідні й курси, пов'язані зі стресостійкістю, адже поняття стресостійкості є як ніколи актуальним для кожного українця зараз.

Дуже важливою складовою навчального процесу є й мотиваційні промови непересічних людей сучасності, таких як Стівен Джобс, Ілон Маск, Білл Гейтс, Марк Цукерберг та інші.

Сучасні можливості дозволяють нам слухати ці виступи як в оригіналі або із субтитрами, і це чудова нагода для студентів, які вивчають іноземні мови, так і в перекладі. Як показує досвід, звернення до способу мислення непересічної особистості, яка має великий авторитет і вражаючи досягнення, викликає інтерес у студентів і змушує їх набагато уважніше ставитися до важливих речей, які вони, може, багато разів чули, але не надавали їм значення. Авторитет спікера є величезним стимулом.

При всій безумовній складності ситуації онлайн-формат відкриває й неймовірну кількість можливостей, які роблять заняття ефективним, захоплюючим, різноманітним, адже можливості інтернету невечерні,

і про це не можна забувати. Ми повинні пам'ятати про те, що й після закінчення війни, коли ситуація стабілізується, онлайн-формат стане вже невід'ємною частиною освітнього процесу, зокрема для організації додаткових занять, індивідуальної роботи. Формат роботи, що має безліч переваг і дозволяє більш раціонально ставитися до нашого часу. Усі ці фактори для сучасної людини мають колосальне значення.

Готовність викладача працювати над собою, шукати нові шляхи та рішення; усвідомлення того, що працювати «по-старому» ми просто не можемо й не маємо права, – є необхідною невід'ємною складовою навчального процесу в сучасному українському університеті.

Список використаних джерел

1. Астахова, Е. В. (2006). *Кадровый корпус высшей школы Украины: метаморфозы развития*. Харьков: Изд-во НУА, 187 с.

Монастирський Георгій Олександрович
аспірант Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
h.monastyrskiy@gmail.com

Цибульська Елеонора Іванівна
канд. екон. наук, доц. кафедри економіки та права
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
ellatsib@gmail.com

ПІДХОДИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ КРИЗИ ТА ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ХАРКОВА ЯК НАУКОВОГО ЦЕНТРУ СЛОБОЖАНЩИНИ

Вітчизняна система вищої освіти має тривалу історію становлення та розвитку. Діяльність перших закладів вищої освіти в Україні сягає початку XVII століття, вища школа того часу здобула міжнародного визнання, що сприяло залученню студентів з усього слов'янського світу [1].

Харків – це унікальне по своїй природі місто, яке вимушене винаходити свою роль на соціокультурній та економіко-географічній мапі регіону знову, внаслідок структурних змін зовнішнього середовища. Подібно американському Детройту, на межі тисячоліть Харків втрачає властиві йому упорядковані більшої частини XX сторіччя ознаки промислового гіганта та постає перед важким вибором, який повинен ознаменувати початок нової сторінки його історії. Трансформаційний етап триває досі.

До початку повномасштабного вторгнення наше місто упорядковані тривалого часу по праву вважалось студентською столицею України [2]. Частина закладів вищої освіти, які знаходяться в м. Харкові та області досягти не тільки регіонального або загальнонаціонального визнання, а змогли залучити в навчальний процес значну кількість іноземних студентів. За результатами соціологічного дослідження Українського державного центру міжнародної освіти, у 2020 році саме Харківська область прийняла майже чверть від загальної кількості іноземних студентів [3]. Того ж року перелік за кількістю зареєстрованих запрошень очолили такі заклади як Харківський

національний університет імені В.Н. Каразіна та Харківський національний медичний університет [3].

Але така сприятлива для університетської спільноти Харківщини ситуація змінилося в один момент в наслідок повномасштабної агресії російської федерації в лютому 2022 року. Тільки в Харківській області відповідно до наданих у відкритий доступ даних Міністерства освіти і науки України було пошкоджено 23 заклади вищої освіти та 22 заклади спеціалізованої освіти [4].

Керівництво навчальних закладів зіткнулося з проблемою розв'язання безпекових питань, прямо пов'язаних з організацією навчального процесу в умовах постійних обстрілів. Руйнування будівель навчальних закладів та постійні обстріли Харківської області призвели до евакуації більшої частини професорсько-викладацького складу та студентів до інших безпечніших областей України, а також до країн Євросоюзу. Організація освітнього процесу у звичному форматі off-line в харківських закладах вищої освіти стало неможливою. Університети, заклади спеціалізованої та середньої освіти вимушені були перейти на дистанційну форму навчання on-line. Такі трансформаційні зміни в зовнішньому середовищі призвели до університетської кризи, до різкого зниження кількості абітурієнтів, які подали заяви на навчання в заклади вищої освіти Харківщини. Так кількість вступників в Харкові в 2022 р. утричі менше ніж в 2021 році [5].

Одним із наслідків збройної агресії російської федерації стала університетська криза. На тлі скорочення частки активного населення, внаслідок міграційних процесів парадоксальним здається збільшення числа студентів платної форми навчання. У порівнянні з 2021/2022 навчальним роком загальна кількість студентів платних форм навчання зросла майже на 40%, а якщо виокремити чоловіків призовного віку – на 82% [6]. Зазначена тенденція переважає в західних та центральних областях. В закладах вищої освіти фіксували приріст студентів до 1134%, як, наприклад, в Чернівецькому торговельно-економічному інституті [6]. Разом з тим, прикордонні регіони сходу та півночі відзначають різкий спад абітурієнтів та наукової активності. Нерідко таку тенденцію пов'язують із мобілізаційними процесами, а також вказують серед вторинних факторів на спрощення правил вступу під час дії особливого періоду.

Харків зі своїм науковим потенціалом може втратити надовго свої лідерські позиції із сумнівною перспективою їх подальшого повернення. Оскільки однією з найважливіших рис сучасного економічного розвитку, зокрема розвитку освіти, є інтернаціоналізація господарського життя, яка відбувається в умовах глобалізаційних змін та жорсткої конкуренції [7], провідним шляхом подальшого зростання наукового потенціалу Слобожанщини повинна стати поглиблена міжнародна кооперація та інтеграція. У травні 2005 року Україна приєдналася до Болонського процесу [8]. Болонський процес позитивно вплинув на інтеграцію української освіти, проте нашим освітянам не вдалось стати частиною загальноєвропейського освітнього простору та повноправними його крійторами. Подальша кооперація вітчизняних закладів вищої освіти з іноземними партнерами в умовах глобальної конкуренції є чинником та драйвером розвитку суб'єктів, прямо або опосередковано залучених у цьому процесі [9, с. 94].

Також одним із шляхів можливого утримання й розвитку лідерських позицій Харкова як центру освіти та науки можна виділити регіональну консолідацію та інкорпорацію навчальних закладів за галузевим принципом. Саме баланс між цими підходами дозволить досягти ефективних результатів, схожих за своїм характером на організацію навчальних кластерів регіонального рівня. Такі дії можуть бути ефективними тільки за умови демократизації вітчизняного законодавства у сфері регулювання освітнього процесу, а також реформування принципу розподілу фінансових ресурсів у галузі. Від принципу директивного бюджетування інститутів державної форми власності при розподілі ресурсів слід перейти до грантових засад фінансування всіх гравців ринку освітніх послуг в незалежності від форми власності.

Список використаних джерел

1. Український державний центр міжнародної освіти studyinukraine.gov.ua, (2022). *Про вищу освіту в Україні* [online]. Available at: <https://studyinukraine.gov.ua/uk/navchannya-v-ukraini/provishhu-osvitu-v-ukraini/> [Accessed 6 July 2023].
2. Харків – студентська столиця. *Харків* [online]. Available at: <https://www.city.kharkiv.ua/uk/o-xarkove/xarkov-studencheskaya-stolicza.html> [Accessed 8 July 2023].

3. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Київ : Нац. агентство із забезп. якості вищ. освіти. 364 с. [online]. Available at: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Річний-звіт-2020.pdf> [Accessed 6 July 2023].
4. Інтерактивна мапа зруйнованих і пошкоджених закладів освіти [online]. Available at: <https://saveschools.in.ua/> [Accessed 2 July 2023].
5. Онищенко, О. (2022). Куди пішли найкращі абітурієнти: важливі підсумки вступної компанії. *Дзеркало тижня* [online]. Available at: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/kudi-pishli-najkrashchi-abiturijenti-vazhlivi-pidsumki-vstupnoji-kampaniji> [Accessed 8 July 2023].
6. Барсукова, О. (2023). У вишах на тлі мобілізації різко зросла кількість студентів-чоловіків. *Українська Правда* [online]. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/04/25/253982/> [Accessed 8 July 2023].
7. Грищенко, І. М. (2014). *Професійна освіта в системі економічних досліджень*. Київ : Грамота, 384 с.
8. Рощина, Л. О., Захаров, О. О. (2011) Болонський процес та його вплив на самореалізацію студента. *Наука. Релігія. Суспільство*, [online] 1, с. 89–103.
9. Бебко, С. В. (2022). *Механізм управління кооперацією закладів вищої освіти для розвитку глобальної конкурентоспроможності*. Докт. екон. наук.. Київ, 394 с.

Пономарьова Галина Федорівна
доктор педагогічних наук, професор,
ректор Комунального закладу «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
rector-hgpa@kharkov.com

Степанець Іван Олексійович
кандидат педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
i.o.stepanets28@gmail.com

ВИЩА ОСВІТА ХАРКОВА: ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СУЧАСНОГО ЦЕНТРУ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Процес реформування системи вищої освіти ілюструє той факт, що управління нею має базуватися на механізмах і системі стимулів, що безпосередньо та опосередковано впливають на ЗВО, спонукаючи їх підвищувати якість освітніх послуг, відчувати свою відповідальність за результати будь-якого виду діяльності, зокрема навчальної і виховної, наслідки яких сприяли б розвитку освітнього середовища.

Вивчення сучасних тенденцій у розвитку освіти переконує, що в умовах економіки знань вона має працювати на продукування знань, зосереджених у людині, яку слід розглядати не лише і не стільки як фактор праці, а більше як її результат. Розвиток такої економіки знань передбачає інтенсифікацію формування у людини ключових компетентностей, розвиток здібностей та виокремлення і нарощування набору об'єктивних життєво необхідних потреб. Оскільки освіта є органічною частиною економіки, означене тісно пов'язане з її розвитком. Автора поняття «економіка знань» американського економіста Ф. Махлупа, який розглядав його лише щодо окремого сектору економіки [1], нині витіснив актуалізований підхід Ф. Бекона, англійського філософа, автора вислову «знання – сила».

Таким чином, у світлі нинішніх трансформацій класичної моделі економіки, зростають і набувають впливу індустрії, що продукують послуги, виробничим ресурсом яких є інформація та знання. Економіка знань сьогодні не лише використовує знання у різноманітних формах,

але й створює їх у вигляді наукової і високотехнологічної продукції, висококваліфікованих послуг, освіти тощо.

Не перебільшуючи і не знижуючи економічну складову вищої освіти, зокрема педагогічної, її ми розглядаємо як відносно автономну систему, що характеризується спеціальними соціокультурними ознаками та елементами. При цьому, єдність складових системи, за нашими висновками, полягає у нормативному забезпеченні, єдності і послідовності освітнього і наукового процесів та визначеності результатів фахової підготовки.

Разом з тим, досвід вкотре переконує в об'єктивності потреби співпраці закладів вищої освіти, зокрема щодо напрямів, які, впливаючи на внутрішні процеси, забезпечують привабливість кожного закладу на ринку праці:

1. Розробка сучасних освітніх й освітньо-наукових програм з метою їх удосконалення та забезпечення унікальності.

2. Запозичення чи/або придбання один в одного того чи іншого ноу-хау, елементів бренду, різного роду інтелектуальних чи комерційних напрацювань, ідей тощо (франчайзинг) (обладнання, дидактичні засоби, ідеї універсального дизайну тощо).

3. Бенчмаркінг як процес запозичення інноваційних практик, ефективного досвіду щодо організації діяльності ЗВО, підвищення рівня її якості (організація системи підвищення кваліфікації, способи стимулювання учасників освітнього процесу, робота студентського самоврядування тощо).

4. Організація і зміст науково-методичної роботи, яка сприяє впровадженню сучасних досягнень психолого-педагогічної наук, авторських ідей і технологій, передового педагогічного досвіду, про що ґрунтовно зазначила Н. Комаренко ще в кінці 90-х років XX століття [2].

Крім того, НМР у ЗВО є складовою єдиної системи безперервної фахової освіти (самоосвіти) науково-педагогічних кадрів, безпосередньо впливає на якість і результативність освітнього процесу. Останню тезу підтверджують результати проведеного нами дослідження.

83,3 % з 108 опитаних науково-педагогічних працівників за темою «Моніторинг якості НМР у контексті підвищення кваліфікації викладача» зазначають, що рівень фахового зростання викладача у процесі здійснення НМР залежить від:

- організації на рівні викладача, кафедри, факультету, ЗВО;
- системності і комплексності її моніторингу;
- якості (інноваційності) змісту;
- перспективності щодо забезпечення результативності освітнього процесу.

Саме тому якісна НМР у ЗВО, в тому числі за рахунок її збагачення шляхом обміну результатами з іншими ЗВО, здатна підвищувати конкурентоспроможність як закладу освіти так і його випускників.

5. Опікуючись якістю НМР слід мати на увазі, що цього недостатньо, якщо здобувачі освіти характеризуються низьким рівнем мотивації до навчання, сформованості у них пріоритетних універсальних (загальнолюдських) та професійних цінностей.

Спираючись на здобутки вчених [3; 4] і власні напрацювання серед таких цінностей маємо виокремити честь і відповідальність.

Честь ми розглядаємо як репутацію, якої особистість досягла своїми вчинками, керуючись власною мораллю. Честь визначає ставлення людини до самої себе, складає основу особистої гідності.

Відповідальність, як моральна і професійна якість, насамперед формується під впливом суспільних вимог, корпоративної етики, організації життєдіяльності працівника чи здобувача освіти у ЗВО.

Результати проведеного анкетування 121 здобувача освіти переконують у тому, що відповідні якості сприяють самоусвідомленню і викликають самоповагу, а, відповідно, спричиняють належне ставлення до освіти. Про це зазначають 91,9 % опитаних.

Варто акцентувати увагу на тому, що за результатами опитування здобувачів освіти в цьому процесі домінуючими є такі засоби впливу як колективні справи зі спільним результатом, захист самостійно виконаної роботи, участь у заходах за межами ЗВО тощо у форматі змагань, конкурсів, фестивалів, олімпіад.

6. Сучасні заклади вищої освіти потребують створення і розвитку таких умов, що дають можливість створити атмосферу толерантності, душевності, побудувати взаємини відкритості, викликають у студентів почуття солідарності, а, відповідно, сприяють привабливості ЗВО. Усе це здійснюється через виховання, через тісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, стейкхолдерів, батьків, через партнерське спілкування.

В освітньому процесі взаємодія здійснюється переважно у формі педагогічного спілкування, що розглядається нами як рівноактивна

взаємодія – діалог (полілог). Тільки у такому спілкуванні розкривається «людина в людині» як для інших, так і для себе.

Структурно ми так уявляємо модель педагогічного спілкування – діалогу (полілогу) (рис. 1).

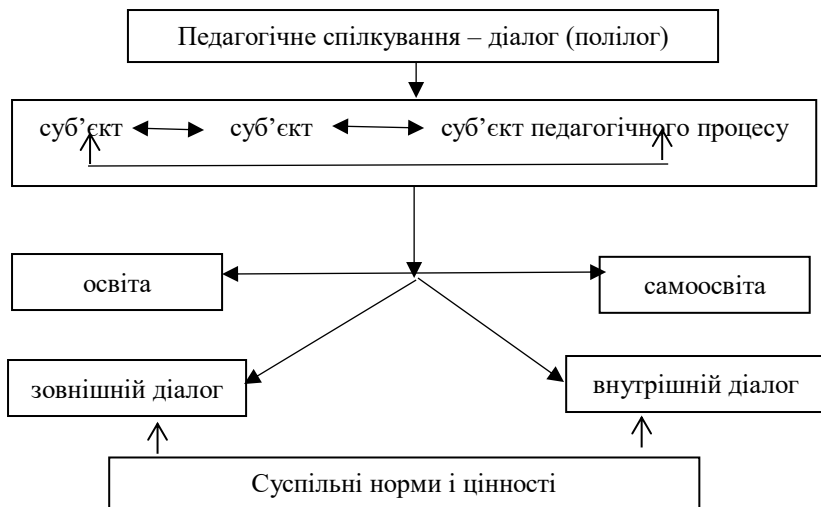

Рис. 1. Структурна модель педагогічного спілкування в освітньому процесі

7. Як переконує досвід, широке залучення здобувачів освіти до вирішення найрізноманітніших питань життя ЗВО, по-суті, робить їх причетними до його долі, а, отже, викликає бажання розповісти іншим про позитивні ефективні практики у своєму ЗВО через різноманітні засоби комунікації. Це безумовно сприяє формуванню позитивного іміджу ЗВО в освітньому просторі України. Така практику організовується на базі ЗВО за допомогою соціальних мереж, сайту ЗВО, преси, телебачення тощо.

Отже, забезпечити привабливість ЗВО, сприяти формуванню його іміджу як центру і лідера якісної освіти і науки – значить розвивати інноваційне освітнє середовище, активізувати суб'єктів освітнього процесу до співпраці, налагоджувати взаємодію зі стейкхолдерами, презентувати власні здобутки на національному та міжнародному

рівнях, удосконалювати кадрове забезпечення освітніх та освітньо-наукових програм, проводити якісну профорієнтаційну роботу.

Список використаних джерел

1. Machlup, F. (1984). *Knowledge: Its Creation, Distribution, and Economic Significance*. Princeton, vol. 3.
2. Комаренко, Н. (1997). *Форми організації методичної роботи в гімназії*. Канд. пед. наук. Одеса.
3. Бойченко, Н. М. (2014). Етичні аспекти університетських цінностей. *Софія*, 1, с. 37–43.
4. Калиновський, Ю. Ю. (2012). Академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді. *Гілея*, вип. 63 (8), с. 477–482.

Семиноженко Володимир Петрович

доктор фізико-математичних наук, професор,
академік Національної академії наук України,
Голова Північно-Східного наукового центру
НАН України і МОН України
semynozhenko@isc.kh.ua

ЛІДЕРСЬКІ ПОЗИЦІЇ ХАРКОВА ЯК ЦЕНТРУ ОСВІТИ І НАУКИ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ

Проблема збереження саме лідерських позицій Харкова в науці та освіті є гостроактуальною не тільки для регіону, а й для країни в цілому. Адже справжні науковці та освітяни присвятили життя саме тому, щоб зробити Харків провідним інтелектуальним осередком країни – сьогодні необхідно усвідомити: майбутнє України складається з майбутнього таких провідних інтелектуальних центрів, як Харків. В основі цього для міста та країни завжди були і залишаються наука та освіта.

Харків, вже з перших хвилин вторгнення рф до України фактично опинився на передовій. Чисельні авіа та ракетні бомбардування, обстріли артилерії та реактивних систем залпового вогню призвели до катастрофічних наслідків. Ці наслідки для Харкова були набагато трагічніші, масштабнішими ніж для інших науково-освітніх центрів, таких як, наприклад Київ, Львів або Одеса. Як ви знаєте майже 90% наукових установ Національної академії наук України та 96% освітніх закладів міста були зруйновані чи зазнали пошкоджень. Серед них і Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» (ХГУ «НУА»).

Але незважаючи на всі труднощі, у ХГУ «НУА» навчальний процес відновили одними з перших, на відміну від багатьох інших великих міст України. В Харкові освітній процес у школах та закладах вищої освіти проводиться виключно в режимі онлайн. Така ситуація на жаль може зберігатися. Та ні для кого не секрет, що якість онлайн-освіти зараз викликає багато питань.

Виникає ще одна важлива проблема – від початку широкомасштабного вторгнення рф, місто покинуло більше половини його мешканців, в першу чергу, це діти, молодь, школярі та студенти. І як наслідок під час вступної кампанії 2022 року практично всім

університетам Харкова не вдалося залучити достатню кількість студентів. В свою чергу, відповідно до правил бюджетного фінансування (тобто співвідношення студенти/викладачі), ця ситуація несе загрозу для збереження науково-педагогічного персоналу регіону. Негативні наслідки цього можуть бути незворотними.

Втрата статусу Харкова, як одного з провідних освітніх центрів, а також, відповідно, і наукових центрів, може стати в поствоєнний час черговою серйозною проблемою для України. Що може призвести до колапсу багатьох галузей економіки країни. Економіка, перш за все, має бути забезпечена кваліфікованими фахівцями, зокрема в таких стратегічних галузях як фармація, машинобудування, виробництво новітніх функціональних матеріалів та інше. Тому необхідно, хоча б тимчасово, під час воєнного стану та щонайменше рік після його припинення, ввести для Харкова та інших прифронтових міст особливі правила бюджетування закладів вищої освіти з урахуванням поточних реалій. Вкрай гостра проблема нерівномірного розподілу студентів також повинна бути вирішена. Не може бути у цих питаннях однаковим підхід до Харкова, Києва чи Львова. Це потребує дуже серйозного діалогу з Кабінетом міністрів, Міністерством освіти і науки України, Верховною Радою та вимагає активної позиції всіх освітніх інституцій Харкова. Ситуація потребує системної та цілеспрямованої праці, бо після перемоги заклади вищої освіти Донецької та Луганської областей, Криму не зможуть швидко відновити свою діяльність, і саме Харків взмозі стати осередком освітянської діяльності, так би мовити хабом вищої освіти для абітурієнтів цих регіонів і для їхньої інтеграції в освітній процес країни.

Сьогодні одним з головних завдань є збереження наявного освітянського та наукового кадрового потенціалу нашого регіону для нормального розвитку поствоєнної України. В сучасних умовах вже є деякі приклади певної стабілізації, яка зрозуміло, не відбулась самостійно.

Багато зусиль доклали всі наші вченні, освітяни для забезпечення інтелектуального потенціалу. З цього роду – реалізація наукового експерименту з соціального партнерства в ХГУ «НУА», який теж значною мірою спрямований на пошук збереження Харкова як провідного центру освіти та науки.

Освітні заклади, наукові установи, бізнес-структури та підприємства регіону мають докладати багато зусиль для налагодження спільної

співпраці, наприклад, у формі технологічних парків, кластерів, тощо. Цей процес вже розпочався. Так на базі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за ініціативою Обласної військової адміністрації пройшов регіональний форум «Освіта, наука та бізнес», де ще раз було підтверджено, що зараз потрібні законодавчі новації для того щоб цей процес був ефективним. В свою чергу в Національній академії наук України за підтримкою Національної академії правових наук розроблено пропозиції, які було передано до Міністерства освіти і науки України та Верховної Ради. Також потрібна активна позиція Харківського регіону в цьому напрямку, сьогодні зрозуміло що на першому плані стоїть проблема відновлення інфраструктури регіону і забезпечення його військових потреб. Але не слід забувати і необхідність збереження наших інтелектуальних позицій, а вони закладаються вже зараз і час втрачати не можна. Чим раніше ми отримуємо підтримку влади, тим успішніше пройде процес відновлення Харкова, як провідного наукового та освітянського центру України.

Тимохова Галина Борисівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і права
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»

Лавінда Микита Борисович

аспірант Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
tymohova@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Початок пандемії COVID-19 привернув увагу до всесвітньої дискусії про втрату освіти. Міжнародні організації почали публікувати звіти та меморандуми, в яких обговорювали вплив закриття шкіл на освіту та їхні наслідки. Одним із широко обговорюваних наслідків є освітнє відставання.

У науковій літературі існує багато способів визначення освітніх втрат. Зокрема, під цими втратами розуміються:

- втрата знань і навичок або відхилення в успішності учня, часто пов'язані з перериванням формальної освіти, прогулами тощо;
- коли академічна успішність студентів, які досягли певних успіхів у навчанні, знижується, раніше отримані знання втрачаються. Зазвичай це пов'язано з тимчасовою (короткостроковою) перервою формальної освіти, наприклад, літніми канікулами;
- різниця між тим, чого навчився учень (тобто академічним прогресом, якого він досяг) і тим, що учень мав навчитися на певному етапі свого навчання (наприклад, у певному віці, у певному класі тощо).

Світовий банк називає нинішню освітню кризу найбільшою та найгострішою за минуле століття. Дослідження показують, що діти в країнах з низьким рівнем доходу зазнають найбільших втрат у сфері освіти. Згідно з публікацією Світового банку *The Global State of Learning Poverty: The 2022 Update*, приблизно 70 відсотків десятирічних дітей у країнах із низьким і середнім рівнем доходу не можуть розуміти просту мову, читати й писати через освітню кризу. пандемія COVID-19 посилилася. Для порівняння з 57% до пандемії. Вони підрахували у звіті: наслідки COVID-19 для освіти обійшлися світовій економіці в 17

трильйонів доларів. Дослідження The New York Times показує, що знадобиться від трьох до п'яти років, щоб відновити освітні втрати, спричинені пандемією COVID-19.

У майбутньому втрата освіти може мати наслідки для людського розвитку: здібностей і навичок, можливостей ринку праці та економічного добробуту. Згідно з дослідженням Організації економічного розвитку та співробітництва (ОЕСР), втрати освіти, спричинені пандемією, призводять до втрати майбутніх високооплачуваних можливостей учнівства та зменшення кількості кваліфікованих працівників на ринках праці в різних економіках.

Економічні втрати в освіті: вивільнення значної частини висококваліфікованого персоналу, закриття навчальних закладів, різке зменшення контингенту учнів та студентів, зменшення або втрата фінансових ресурсів.

Війна Росії проти України також, ймовірно, матиме наслідки, особливо після повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року. Проте освітні втрати мають не лише економічні наслідки. Науковці досліджували втрати людського капіталу внаслідок Другої світової війни, зокрема шкоду, якої зазнали діти шкільного віку. Висновки невтішні - діти, шкільні роки яких припали на час війни, через перерви в навчанні отримували менший заробіток навіть через 40 років після її закінчення. Дослідження показують, що кожен рік навчання збільшує дохід на 10%. Загалом усі дослідники сходяться в тому, що уряди країн, постраждалих від війни, повинні зосередитися на налагоджуванні комплексної підтримки дітей в умовах війни та повоєнного часу, зокрема забезпеченні їх необхідними ресурсами та інфраструктурою, побудові системи психологічної підтримки тощо.

Наразі достовірних даних про освітні втрати в Україні немає. При цьому ситуація в Україні є особливою на тлі інших країн: наслідки повномасштабної війни наклалися на вплив пандемії COVID-19. Необхідно розвивати систему моніторингу освітніх здобутків, навичок та втрат за допомогою національних стандартизованих тестувань на різних рівнях загальної середньої освіти. На жаль, поки триває війна жодне освітнє дослідження не дасть змоги охопити все учнівство країни. Іншими словами, жодна вибірка за нинішніх умов не може бути репрезентативною, адже частина учнів залишиться поза межами доступності дослідників. Мова, зокрема, про учнів, які перебувають у

зоні активних бойових дій, на тимчасово окупованих територіях, а також тих учнів, які виїхали за кордон.

Для цього важливо, зокрема, за можливості не скасовувати тестування, які вже існують, тобто зовнішнє незалежне оцінювання. Варто проводити моніторинги, які б фіксували, скільки часу було втрачено, як учасники освітнього процесу оцінюють освітні втрати. За прикладом моніторингу початкової школи необхідно розробити національну систему моніторингу для інших ланок освіти. Також важливо продовжувати моніторинг якості дистанційного навчання. На основі даних вимірювань і моніторингів важливо розробляти і впроваджувати механізми та програми компенсації освітніх втрат.

Список використаних джерел

1. Azevedo, J. P., Gutierrez, M., Hoyos, R. and Saavedra, J. (2021). The Unequal Impacts of COVID -19 on Student Learning. In: *Primary and Secondary Education During Covid-19*, pp. 421–459.
2. The World Bank (2022). *The Global State of Learning Poverty: The 2022 Update* [online]. Available at: <https://www.worldbank.org/en/topic/education/publication/state-of-global-learning-poverty> [Accessed 5.07.2023].

ЗМІСТ

Передмова. Запрошення до розмови: Харків освітній та науковий	3
<i>Астахов В. В.</i> До питання про збереження Харкова як наукового та освітнього центру країни	8
<i>Бережна С. В.</i> Шляхи відновлення людського та інтелектуального капіталу міста Харкова	11
<i>Берест Т. М., Купрікова Г. В., Манжос С. В.</i> Методи покращення якості дистанційного навчання в закладах освіти під час війни (на прикладі викладання української мови)	14
<i>Гога Н. П.</i> Шляхи підтримки та розвитку психологічної резильєнтності науково-педагогічних працівників в сучасних умовах	18
<i>Гусленко І. Ю., Змійова І. В.</i> З досвіду організації навчання перекладачів в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи розвитку	22
<i>Зверко Т. В., Майборода Р. В.</i> Практики соціального партнерства в освіті: можливості та дієвість	27
<i>Іванова О. А., Рубан Л. О.</i> Роль приватних навчальних закладів для збереження високого рівня освіти в умовах воєнного стану	31
<i>Козиренко В. П.</i> Освітній Харків – центр розробки та впровадження сучасних інформаційних технологій	34
<i>Лисовол А. С.</i> Трансформація людського капіталу в умовах війни	38
<i>Михайлова Л. В.</i> Шляхи оптимізації навчального процесу в сучасному українському університеті	41
<i>Монастирський Г. О., Цибульська Е. І.</i> Підходи щодо подолання університетської кризи та подальшого розвитку закладів вищої освіти Харкова як наукового центру Слобожанщини	44
<i>Пономарьова Г. Ф., Степанець І. О.</i> Вища освіта Харкова: пошук оптимальної моделі сучасного центру якісної освіти	48
<i>Семиноженко В. П.</i> Лідерські позиції Харкова як центру освіти і науки: необхідність та можливості	53
<i>Тимохова Г. Б., Лавінда М. Б.</i> Особливості формування стратегії подолання освітніх втрат для збереження якості людського капіталу	56

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**«ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ Й РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ
ПОЗИЦІЙ ХАРКОВА ЯК ЦЕНТРУ ОСВІТИ І НАУКИ»**

16 червня 2023 р.

В авторській редакції

Відповідальна за випуск *О. А. Іванова*
Комп'ютерна верстка *І. А. Трунова*

Підписано до друку 25.09.2023. Формат 84х108/32.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс». Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 3,49. Обл.-вид. арк. 2,48.
Наклад 300 пр. Зам. № 41/21.

Видавництво Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.